

НАЦІОНАЛЬНА ТА МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

УДК 339.13(100):637.5(045)

Бондарчук М. Є.,
асистент кафедри

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
Кривий Ріг, Україна,
e-mail: bondarchuk@donnuet.edu.ua

Козлова В. В.,
студентка

e-mail: kozlova_v@donnuet.edu.ua

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ СИРУ В УКРАЇНІ

UDC 339.13 (100):637.5 (045)

Bondarchuk M. Y.,
Assistant Professor

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: bondarchuk@donnuet.edu.ua

Kozlova V. V.,
Student

e-mail: kozlova_v@donnuet.edu.ua

STATE AND DEVELOPMENT TRENDS OF CHEESE MARKET IN UKRAINE

***Мета статті** — аналіз стану і тенденцій розвитку ринку сиру в Україні.*

***Методи.** У процесі дослідження використано: економіко-статистичний метод (при аналізі ринку), методи порівняння, аналізу і синтезу (для визначення сучасних тенденцій розвитку ринку), методи абстрагування й узагальнення для формулювання проблем та формування висновків.*

***Результати.** Проаналізовано обсяги виробництва сирів в Україні у розрізі груп: свіжого неферментованого, сичужних і плавлених; їх тенденції. Встановлено чинники, що впливають на якість основної сировини для виготовлення сирів — молока коров'ячого. Визначено основних виробників сирної продукції. Охарактеризовано обсяги експорту та імпорту сирів, їхньої диверсифікації.*

***Ключові слова:** сир, виробництво, ринок України, експорт, імпорт.*

Постановка проблеми. Одним із найголовніших мінеральних елементів, що повинен надходити із їжею, є кальцій, який зміцнює кістки та зуби. Молочні продукти багаті кальцієм, особливо сири містять його в достатній кількості. Актуальним постає питання аналізу стану і тенденцій розвитку ринку сиру в Україні, адже від його розвитку залежить не тільки здоров'я споживачів, а й рівень розвитку сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження стану і тенденцій розвитку молочної галузі є об'єктом дослідження багатьох науковців, серед них В. Г. Андрійчук, В. І. Бойко, П. С. Березівський, В. Н. Зимовець, М. П. Коржинський, Ю. М. Макаренко, П. Т. Саблук, О. М. Шпичак, Л. В. Парій, Л. В. Яловега та інші вітчизняні науковці. Слід відзначити недостатність висвітлення сучасних тенденцій розвитку ринку сиру в Україні на тлі постійного зростання цін, валютного курсу, низького рівня платоспроможності населення та конкурентоспроможності продукції, зниження якості продукції та втрати основного ринку збуту — Російської Федерації.

Мета статті — аналіз стану і тенденцій розвитку ринку сиру в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сир — це молочний продукт мазового споживання, для якого характерна висока біологічна і харчова цінність. Він є

© М. Є. Бондарчук, В. В. Козлова, 2017

джерелом незамінних амінокислот (триптофану, лізину, метіоніну) і містить до 22 % білків, тобто більше ніж у м'ясі, 30–50 % і більше жиру [1].

В Україні ринок сирів включає такі маркетингові групи: сичужні та плавлені сири. Сичужні сири розподіляються на тверді та напівтверді сири, свіжі та розсільні сири, м'які сири, інші сири, сирні тверді продукти. Група плавлених сирів розподіляється за такими видами, як плавлені сири та сирні плавлені продукти. Обсяги виробництва сирів наведено на рис. 1.

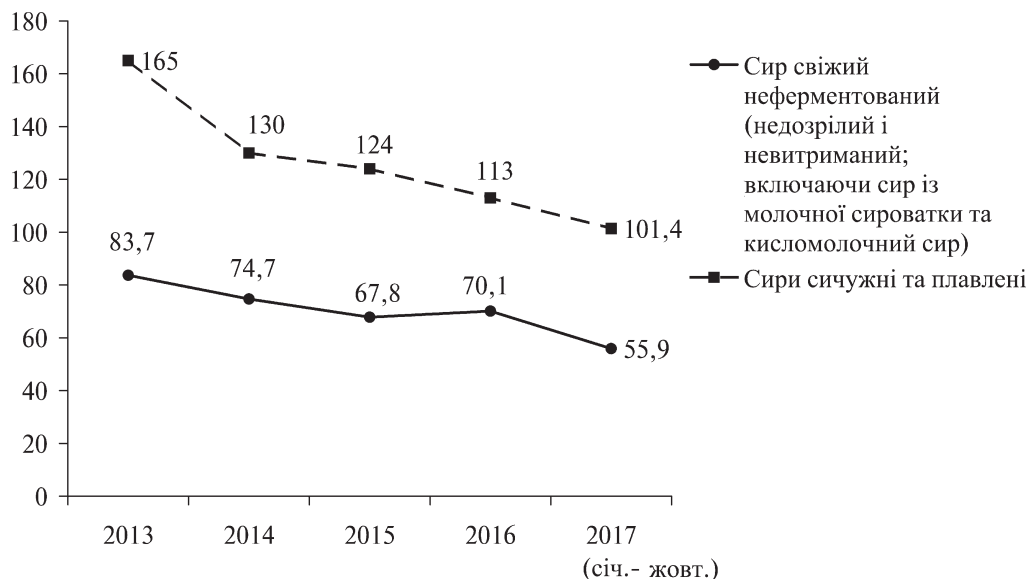

Рисунок 1 — Обсяги виробництва сиру, тис. т
(складено авторами на основі [2])

За даними рис. 1 видно, що виробництво сиру за обома наведеними групами має щорічну тенденцію до зменшення. Тільки у 2015 р. відзначено зростання виробництва у сегменті сиру свіжого неферментованого. У 2016 р., порівняно з 2013 р., обсяги виробництва сиру свіжого неферментованого зменшились на 16,2 %, а саме на 13,6 тис. т, сирів сичужних та плавлених — на 31,5 % (52 тис. т).

У розрізі товарних груп сичужних сирів скорочення обсягів виробництва спостерігається серед сирів твердих — від 134 тис. т. у 2013 р. до 79,3 тис. т. у 2016 р. (табл. 1) [2].

Таблиця 1 — Обсяги виробництва сиру за видами, тис. т.

Види сирів	2013	2014	2015	2016
Сири тверді	134	98,4	89,7	79,3
Сири м'які	3,1	3,0	3,9	3,99
Сири розсільні	4,1	3,6	2,9	3,05
Плавлений сир	24,1	25,4	27,0	26,2

У сегменті м'яких сирів з 2015 р. спостерігається нарощування обсягів виробництва. Група сирів розсільних у 2016 р. мала збільшення обсягів виготовлення на 5 %. Виробництво плавлених сирів протягом 2013–2015 рр. зростало, але у 2016 р. відбулося зменшення маже на 3 %, що становить 0,8 тис. т.

Сири виробляють з коров'ячого, козиного та овечого молока. Але найбільш затребуваною сировиною для виготовлення сиру залишається коров'яче молоко. Якість українського молока залишається дуже низькою. Це пов'язано з невикористанням генетичного потенціалу молочної худоби, захворюваннями тварин, поганим забезпеченням повноцінними кормами, недостатнім рівнем технічного обладнання та технології

виробництва. В умовах дефіциту якісної сировини переробники використовують товарозамінники, дозволяючи собі недобросовісні способи конкуренції і, реалізуючи сирний продукт, видають його за натуральний сир. Так, на внутрішньому ринку стрімко збільшується пропозиція дешевих продуктів із заміною тваринного білка і молочного жиру рослинними компонентами — соєвим молоком і пальмовою олією. Сир, виготовлений з додаванням рослинних жирів, повинен називатися «молоковмісний продукт, виготовлений за сирною технологією» або «сирний продукт». Не всі виробники вказують таку інформацію на упаковці, а це підриває довіру споживачів до вітчизняної продукції й зумовлює купувати імпорتنу [3].

В Україні, згідно з даними Державного комітету статистики України, обсяги виробництва молока тримаються на рівні 910–960 тис. т, лише у 2014 р. обсяги перевищили 1110 тис. т (рис. 2).

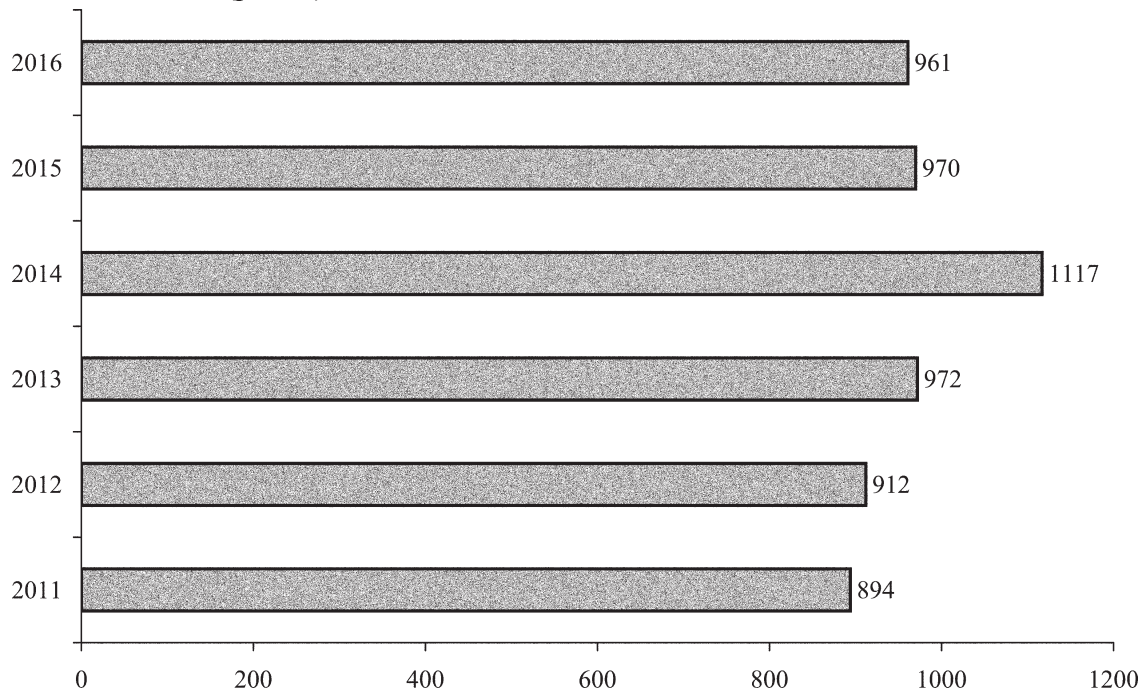

Рисунок 2 — Обсяги виробництва молока рідкого обробленого (пастеризоване, стерилізоване, гомогенізоване, топлене, пептизоване), тис. т (складено авторами на основі [2])

Галузь виробництва і реалізації молочної продукції залежить від стану і розвитку тваринництва в Україні. Основною проблемою в тваринництві є зменшення поголів'я великої рогатої худоби. Згідно зі статистичними даними, у 2016 р. поголів'я корів знизилось на 18,52 % (2134,2 тис. гол.) порівняно з 2011 р. — 2619,3 тис. гол. (рис. 3). Це пов'язано з високими затратами на вирощування й утримання корів та низькими цінами закупівлі молока у господарств населення.

На рис. 4 зображені найбільші українські та транснаціональні компанії-виробники сиру (у яких є виробництво в Україні).

У молочній галузі холдинг «Терра Фуд» займає позицію лідера у виробництві і продажах вершкового масла, рослинно-вершкових сумішей, сиру (3,435 млрд. грн.). Виробничі потужності холдингу охоплюють 19 підприємств і становлять 54 тис. т в рік. До складу холдингу «Терра Фуд» входять:

— Крижопільський сирзавод — підприємство, яке спеціалізується на виробництві твердих сирів; виробнича потужність до 37 т сиру і сирного продукту на добу;

— Вапнярський сирзавод — один з провідних виробників твердих сирів у центральному регіоні України; добовий обсяг виробництва сиру сягає 20 тонн;

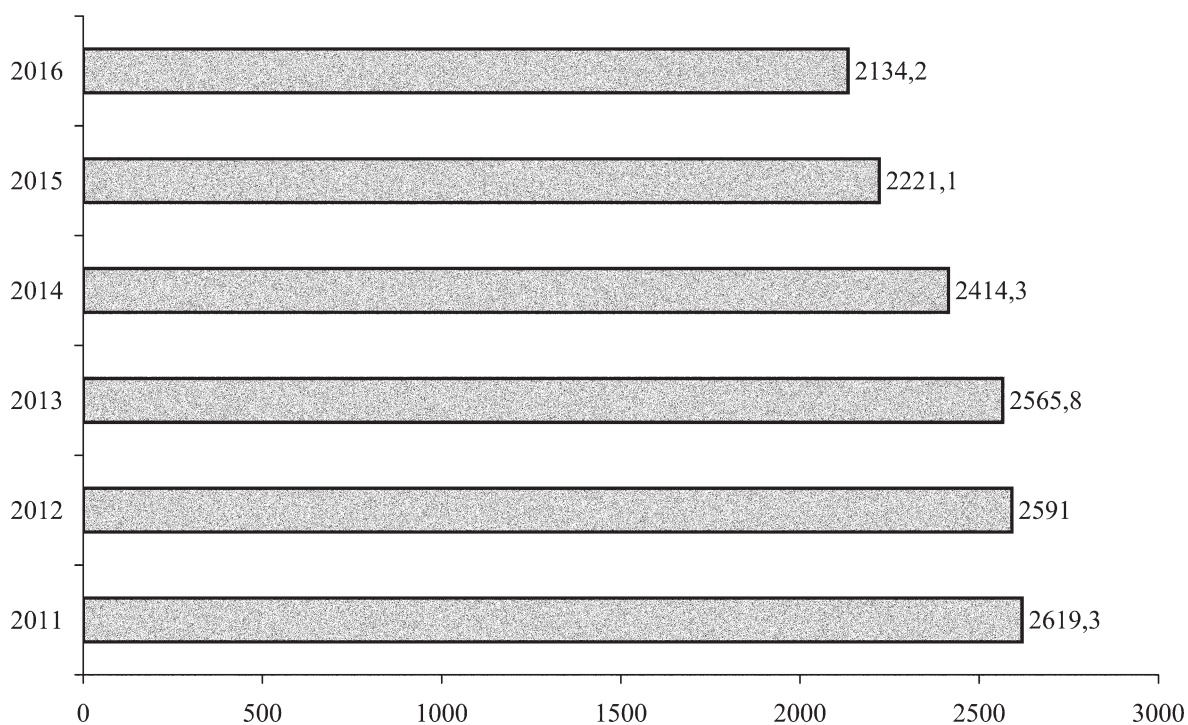

Рисунок 3 — Динаміка зміни поголів'я корів, тис. гол.
(складено авторами на основі [2])

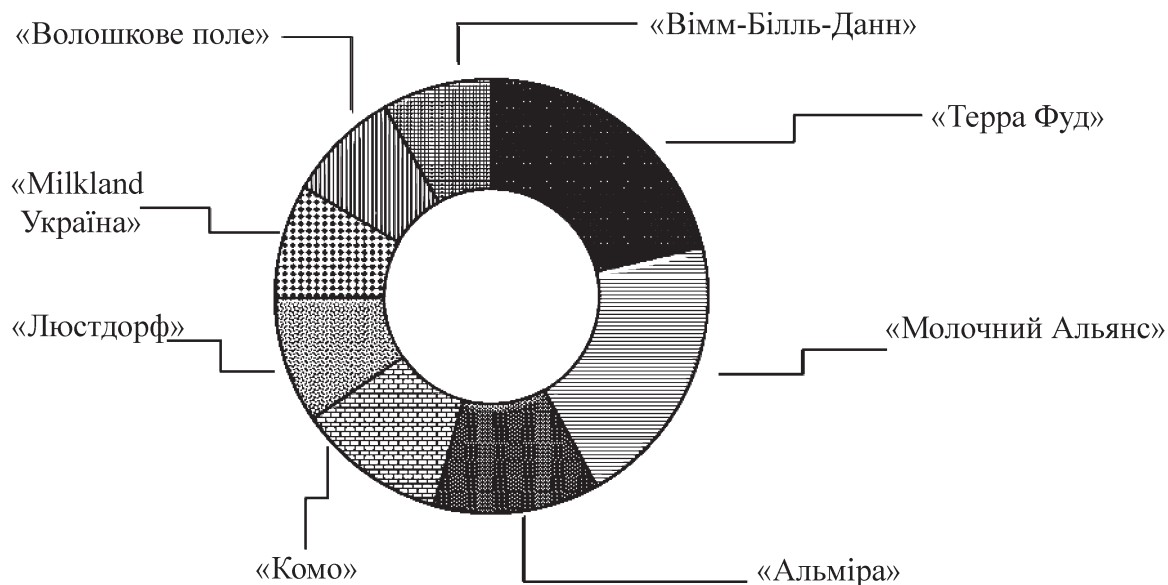

Рисунок 4 — Підприємства-лідери з виробництва сиру в Україні,
за виручкою у млрд. грн. (складено авторами на основі [5]).

— Новоодеський сирзавод — виробник натуральних твердих сирів та сирних продуктів; добовий обсяг виготовлення сирного продукту — понад 16 тонн;

— Рожищенський сирзавод — одне з найбільших підприємств Волинської області, на якому діє система управління якістю продукції (ISO 9001:2009) та система управління безпекою харчових продуктів (ДСТУ ISO 22000:2007); обсяг виробництва сиру досягає 19 тонн на добу [4].

Підприємства компанії «Молочний Альянс» займаються переробкою молока та виробництвом сирів, цільно- і кисломолочної продукції. Виробнича потужність 23,3 тис. т сиру на рік. Свою продукцію група експортує в 35 країн, у тому числі в

арабсько-мусульманські. У грудні 2015 р. вона отримала сертифікати на експорт молочної продукції під ТМ «Славія» в Китай.

У молочний холдинг «Альміра» входять сім розташованих у Полтавській області підприємств загальною потужністю переробки понад 620 тис. т молока на рік. «Альміра» — один з найбільших виробників сиру і сирних продуктів в Україні і займає 23 % цього ринку. Свою продукцію компанія постачає більш ніж у 50 країн, у тому числі на ринки СНД і Африки, на Близький Схід, в США, Мексику, Японію.

Група компаній «Комо» — вісім підприємств, які виробляють цільномолочну продукцію і сир під торговою маркою «Комо». Флагман компанії — завод «Дубномолоко» — випускає близько 14 тис. т твердого сиру на рік і займає майже 10 % українського ринку. Після закриття російського ринку для української молочної продукції група «Комо» активно розвиває експорт, зокрема, освоює ринки Китаю і Казахстану. Виручка становила 1,78 млрд. грн. [5].

У 2016 р., порівняно з 2013 р., експорт сиру впав у 3 рази: з 59 тис. т до 19,5 тис. т (рис. 5) [6]. У грошовому еквіваленті падіння відбулося з 362,3 млн. дол. США до 120,1 млн. дол. США (рис. 5). У 2015 р. Україна експортувала 10,82 тис. т сиру, що в 1,8 рази менше, ніж в 2014 р. У грошовому вираженні постачання сиру скоротилися в 3,4 раза (до 35,03 млн. дол.). За 9 місяців 2017 р. Україна експортувала на зовнішні ринки 6,563 тис. т сирів, що на 19 % вище показників за аналогічний період 2016 р. У грошовому вираженні експорт сирної продукції зріс на 43,8 % — до 23 млн. дол. США [6].

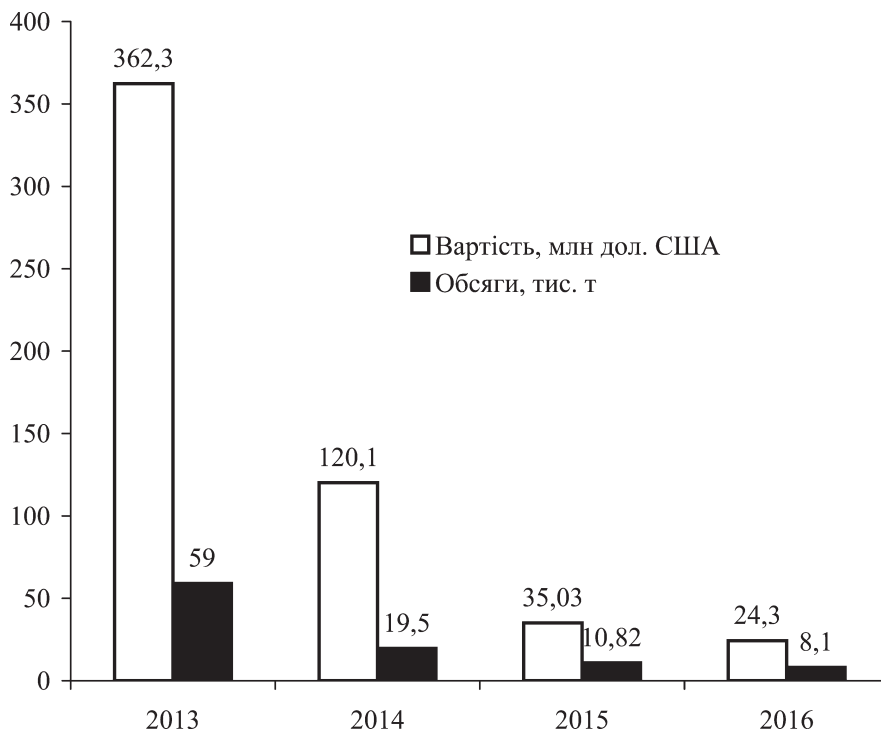

Рисунок 5 — Динаміка експорту сиру [8]

Традиційно Україна експортувала сир в країни СНД (рис. 6), а основним покупцем була Російська Федерація — у 2013 р. їй належало 85 % експорту. Але Росія почала активно застосовувати нетарифні важелі впливу для обмеження імпорту української молочної продукції. Мотивом для проведення цих заходів був захист російських виробників молочної продукції, а обґрунтуванням заборонних заходів була низька якість української продукції та вміст у сирах рослинних жирів. У 2014 р. імпорт молочних продуктів з України в Росію заборонено Федеральною службою з нагляду у сфері захисту прав споживачів та благополуччя людини (продовольче ембарго Росії) [8].

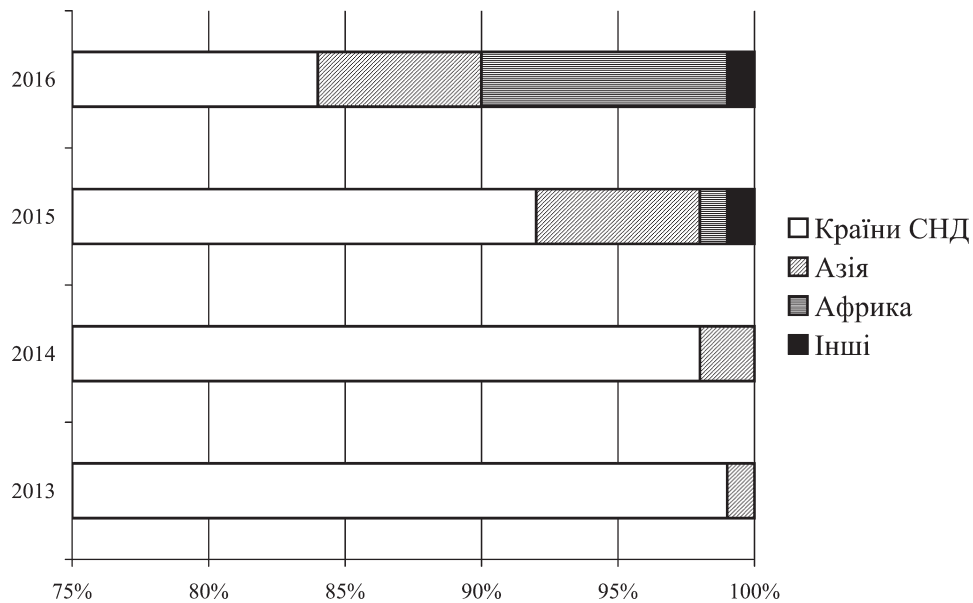

Рисунок 6 — Експорт українських сирів [8]

Наразі Україна експортує сири в Казахстан (53,74 %), Молдову (26,83 %), Єгипет (7,84 %) та інші країни (11,59 %). Особливість ринку Єгипту полягає у тому, що держава залишає собі частину імпортованого сиру, а інше реекспортує в інші країни. Тому вихід на ринок Єгипту може відкрити для українських виробників і інші африканські країни: Ефіопію, Сомалі, Судан. Арабський ринок здатний компенсувати українським сироварам до 50 % втраченого російського ринку [8].

Україна активно шукає нові ринки збуту та проводить торгові місії до країн Азії. У вересні 2015 р. Китай дозволив експортувати молочну продукцію (у тому числі і сири) 18 українським підприємствам. З 1 січня 2016 р. Україна має дозвіл на поставки молочних продуктів до ЄС. Проте реальних поставок практично ніхто не здійснював, адже українська молочна продукція на ринку Європи не є конкурентоспроможною. Основною проблемою є відсутність гармонізації вимог українських стандартів з європейськими [9; 10].

У 2013 р. Україна імпортувала 19,46 тис. тонн сиру (рис. 7). У 2014 р. імпорт сиру становив 11,7 тис. т — у грошовому еквіваленті це 67,65 млн. дол. США. У 2015 р. імпортовано 5,38 тонн сиру, що в 2,2 рази менше, ніж в 2014 р. У грошовому еквіваленті імпорт скоротився до 25,47 млн. дол. США. У 2016 р. відбулося збільшення на 34 % порівняно з 2015 р.

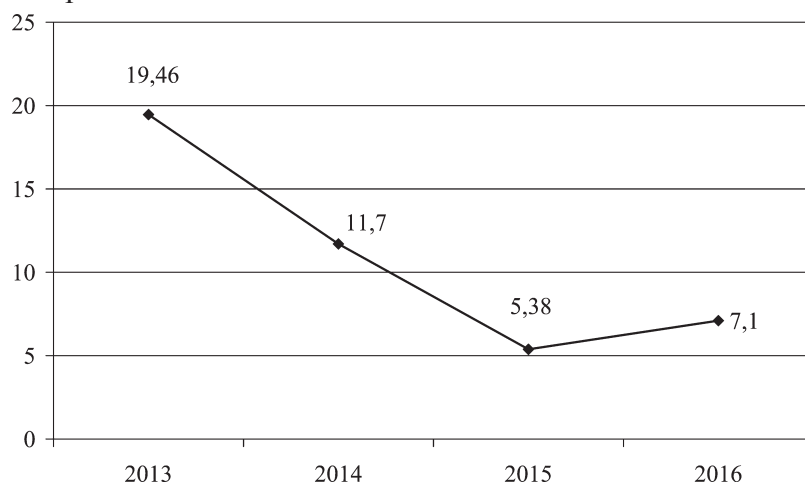

Рисунок 7 — Динаміка імпорту сиру, тис. т [9]

Протягом 2013–2014 рр. основними імпортерами сирів були Російська Федерація, Польща, Німеччина з часткою імпорту 17,28 %, 28,15 % та 11,44 % відповідно (рис. 8).

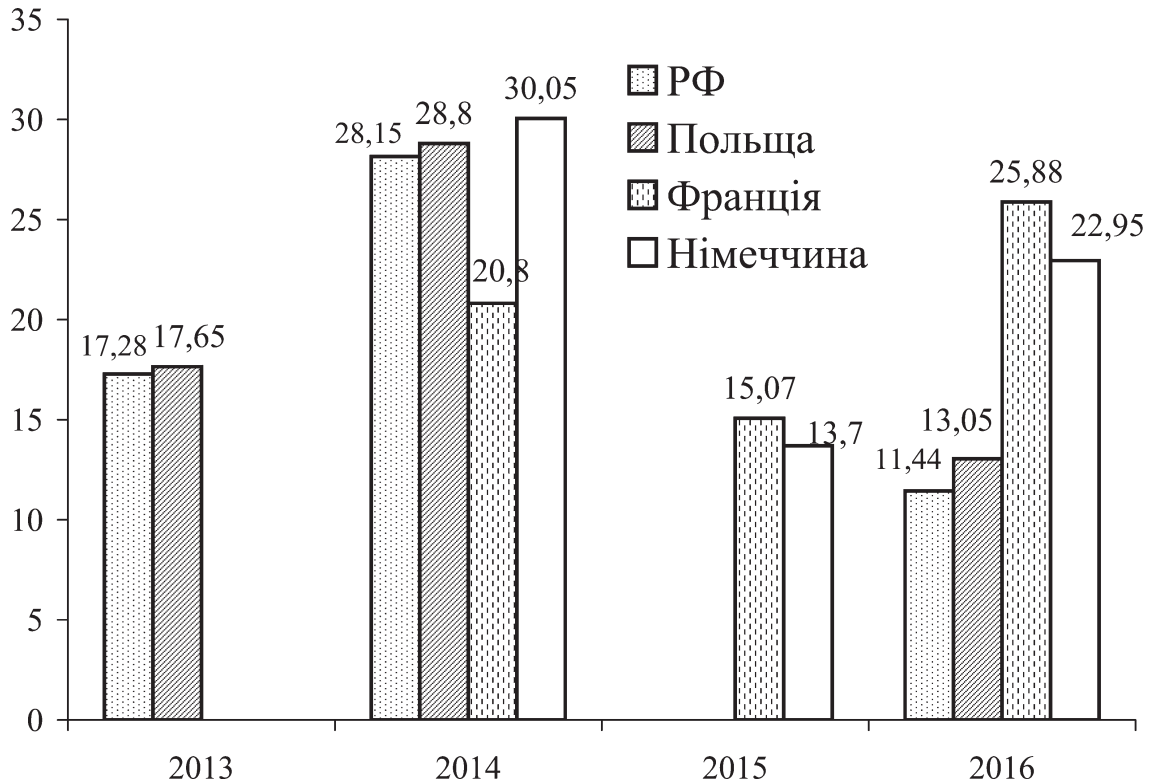

Рисунок 8 — Імпорт сирів в Україну (складено авторами на основі [10])

З 2015 р. Україною припинено імпорт сирів з Росії, але поновлено постачання з Франції. Найбільші поставки у 2015 р. надходили з Німеччини (25,88 %). У 2016 році Польща зайняла позиції лідера щодо імпорту сиру на територію України (30,05 %). Обсяги імпорту сирів Німеччини зросли до 22,95 %, а з Франції до 25,88 % у 2016 р. [10].

Проблема формування ринку сиру та сирної продукції охоплює комплекс питань як теоретичного, так і практичного характеру. У зв'язку з цим необхідно звернути на макро- та мікросередовище вітчизняної продукції, вдосконалювати діяльність національних сирзаводів — залучати вітчизняні та іноземні інвестиції для оновлення й модернізації устаткування, а також ліквідовувати зайве і малоефективне устаткування. Підприємства повинні працювати за системою НАССР (система управління безпечністю харчових продуктів), виробляти якісну продукцію, що відповідатиме міжнародним та європейським стандартам і розширювати асортимент сирної продукції.

Висновки. Український ринок сиру та молочної продукції не є стабільним. Тенденціями, що переважають є: зниження обсягів виробництва молока, а отже й сиру; застосування різних замінників для виготовлення дешевших видів сиру — сирних продуктів, тобто зниження якості продукції, через це мала конкурентоспроможність підприємств; нестабільна цінова політика. Серед соціальних проблем, які перешкоджають розвитку ринку сиру, слід виокремити ситуацію на Сході країни, через це Україна позбулася ринку експорту продукції до Росії, а також низький рівень купівельної спроможності населення. Але національні виробники сиру мають потенціал для підвищення обсягів виробництва за рахунок залучення підтримки держави: створення системи для національного товаровиробника, що дозволить розвинути сільське госпо-

дарство і підвищити рівень виробництва молочних товарів, гармонізувати національні стандарти на сир і сирну продукцію до міжнародних та європейських, покращити якість продукції та встановлювати доступні ціни через удосконалення організації виробництва і застосування сучасної маркетингової стратегії, а також знаходження нових ринків збуту.

Список літератури / References

1. Столмакова, Г. І. Азбука харчування. Рациональное харчування : довідник / за ред. Г. І. Столмакової, І. О. Мартинюка. — Львів : Світ, 1991. — 200 с.
Stolmakova, H. I., Martynyuk, I. O. (1991). Azbuka kharchuvannia. Ratsionalne kharchuvannia [ABC of food consumption. Rational nutrition]. Lviv, Svit Publ., 200 p.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
 The State Statistics Committee of Ukraine. Available at : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Портал продовольственной промышленности «Мир продуктов». Сырная доля [Электронный ресурс] — Режим доступа : http://www.proinfo.com.ua/proizvodstvo/molochnaya_promyshlennost/ryinok/syirnaya_dolya.html.
Portal prodovol'stvennoy promyshlennosti «Mir produktov». Syrnaja dola [Cheesy share]. Available at : http://www.proinfo.com.ua/proizvodstvo/molochnaya_promyshlennost/ryinok/syirnaya_dolya.html.
4. О компании ТетраФуд [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <https://latifundist.com/kompanii/278-terra-fud>.
O kompanii Terra Fud [About Terra Food]. Available at : <https://latifundist.com/kompanii/278-terra-fud>.
5. ТОП-10 виробників молочної продукції в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://agronews.ua/node/70317>.
TOP-10 vyrobnykiv molochnoi produktsii v Ukraini [TOP-10 producers of dairy products in Ukraine]. Available at : <http://agronews.ua/node/70317>.
6. Анализ рынка сыра Украины [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <https://koloro.ua/blog/issledovaniya/analiz-rynka-syra.html>.
Analiz rynka syra Ukrainy [Analysis of the market of cheese in Ukraine]. Available at : <https://koloro.ua/blog/issledovaniya/analiz-rynka-syra.html>.
7. Міжнародна маркетингова група України. Огляд українського ринку сиру [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.marketing-ua.com/articles.php?articleId=5567>.
Mizhnarodna marketynhova hrupa Ukrainy. Ohliad ukrains'koho rynku syru [Review of the Ukrainian cheese market]. Available at : <http://www.marketing-ua.com/articles.php?articleId=5567>.
8. Інформаційне агентство «AgroNews.ua». Аналітика молочного ринку від UFEB [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://agronews.ua/node/75815>.
Informatsiine ahentstvo «AgroNews.ua». Analitika molochnoho rynku vid UFEB [Dairy Market Analysis from UFEB]. Available at : <http://agronews.ua/node/75815>.
9. Музиченко, Я. Підсумки року молочної галузі [Електронний ресурс] / Яна Музиченко. — 2016.— Режим доступу : <http://avm-ua.org/uk/post/agrarnij-2016-j-z-cim-zakincila-rik-molocna-galuz-ta-cogo-cekae-zaraz>.
Muzychenko, Y. (2016). Pidsumky roku molochnoi haluzi [Results of the dairy industry year]. Available at : <http://avm-ua.org/uk/post/agrarnij-2016-j-z-cim-zakincila-rik-molocna-galuz-ta-cogo-cekae-zaraz>.

10. Бавико, О. Є. Семантична генеза поняття «якість» у підприємницькій діяльності та стандартах з управління якістю / О. Є. Бавико // Інвестиції: практика та досвід. — 2016. — № 23. — С. 24–26.

Bavyko, O. Ye. (2016). *Semantychna heneza poniattia «yakist» u pidpryiemnytskii diialnosti ta standartakh z upravlinnia yakisti* [The semantic genesis of the concept of «quality» in entrepreneurial activity and standards of quality management]. *Investytsii: praktyka ta dosvid* [Investment: Practice and Experience], no. 23, pp. 24–26.

Целью статьи — анализ состояния и тенденций развития рынка сыра в Украине.

Методы. В процессе исследования использованы: экономико-статистический метод (при анализе рынка), методы сравнения, анализа и синтеза (для определения современных тенденций развития рынка), методы абстрагирования и обобщения для формулирования проблем и формирования выводов.

Результаты. Проанализированы объемы производства сыров в Украине в разрезе групп: свежего неферментированного, сычужных и плавленых; их тенденции. Установлены факторы, влияющие на качество основного сырья для изготовления сыров — молока коровьего. Определены основные производители сырной продукции. Охарактеризованы объемы экспорта и импорта сыров, их диверсификации.

Ключевые слова: сыр, производство, рынок Украины, экспорт, импорт.

Objective. Analysis of the state and trends of the cheese market development in Ukraine.

Methods. In the course of the research the economic-statistical method (in the process of market analysis), methods of comparison, analysis and synthesis (for definition of modern market development tendencies), methods of abstraction and generalization for formulation of problems and formation of conclusions are applied.

Results. As a result of the research, the volumes of cheese production in Ukraine in terms of groups: fresh non-fermented, whipped and melted and their tendencies are analyzed. The factors influencing the quality of the basic raw materials for making cheese — milk of cow — are established. The main producers of cheese products are identified. The volume of export and import of cheeses and their diversification are described.

Key words: cheese, production, Ukrainian market, export, import.

Надійшла до редакції 09.12.2017